

Türkiye’de Üniversite ile İktidar İlişkileri ve Taşra Halleri

Mihriban Şengül

Doç. Dr.

İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

E-posta:mihriban.sengul@gmail.com

Özet: Üniversitelerin özerklik sorununa ilişkin tartışmaların ve çözümlenmelerin çoğunluğu şu iki kabule dayanır: (1) Üniversiteler, iktidar ve sınıf mücadelesi alanının dışında, kendi içinde homojen, evrensel ve “yüce” bilimsel bilgiyi arayan, üreten ve yayan kurumlardır. (2) Üniversitelerin özerkliği, üniversiteye dışsal iktidar odaklarının tek yönlü tahakkümü ile sınırlanır. Oysa ne üniversiteler ileri sürüldüğü gibi ideal kurumlardır ne de üniversite özerkliğinin ihlali “üniversitelere rağmen” gerçekleşir. Çünkü siyasal ve ekonomik iktidarlar, üniversite içinden aktörlerin işbirliği olmadan etkili olamazlar. Üniversiteler, bilimsel faaliyetin doğası nedeniyle görece olarak özerk bir konuma sahip olsalar da toplumsal yaşamın öteki alanlarıyla geçişli ilişkilere sahip kurumlardır. Taşra kentlerinde ise merkezi iktidar odaklarının yanı sıra yerel iktidar odakları da üniversite içine sızdığından sorun daha karmaşıktır. Bu yazı, üniversitelerin siyasal ve ekonomik iktidar ilişkilerine eklenmesinin bilimsel faaliyetlerin içinde gerçekleştiği nesnel koşullar ve akademik özgürlükler üzerindeki etkilerini taşra üniversiteleri üzerinden tartışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Üniversite, Bilim, İktidar, Özerklik, Taşra Üniversitesi.

The Relations of University with Power and Provincial Situations in Turkey

Abstract: Most discussions and analysis on problems regarding university autonomy are based on two assumptions: (1) Universities are not places of power and class struggle. Moreover, they are institutions which produce and disseminate universal and “noble” scientific knowledge. (2) The autonomy of universities is limited by unilateral domination of external powers. However, neither universities are ideal institutions as they are claimed to be nor the violation of university autonomy is realized “despite the universities”. Because political and economic powers cannot affect universities excluding the collaboration with the insiders of universities. Although the universities have relatively autonomous situation due to promoting scientific activities, they are the institutions which interact with other areas of social life. As central and local powers interfere in universities in provincial cities, the problem is more complicated than it seems. This study aims to discuss the effects of universities’ being the part of political and economic powers on scientific activities and academic freedom at provincial universities.

Keywords: University, Science, Power, Autonomy, Provincial University

Sakın tepenize bir sırça köşk kurmayınız. Ama günün birinde nasılsa böyle bir sırça köşk kurulursa, onun yıkılmaz, devrilmez bir şey olduğunu sanmayın. En heybetlisini tuzla buz etmek için üç beş kelle fırlatmak yeter.

Sabahattin Ali (1945)

Giriş

Üniversite ve iktidar arasındaki ilişki, yaygın biçimde üniversitelerin siyasal iktidarlar karşısındaki kurumsal özerklik sorunu ya da bilimin doğası ile üniversitelerin ve akademisyenlerin siyasal iktidarlara ideolojik işlevler sağlamaları arasındaki çelişki üzerinden değerlendirilir. Bu değerlendirmelerin arkasında ise genellikle siyasal iktidarlara karşı varlığını sürdürmeye çalışan, kendi içinde homojen, tarihsel olarak belirlenmiş ekonomi-politik koşullardan bağımsız, evrensel ve "yüce" bilimsel bilgiyi arayan, "özerk ve demokratik üniversite" fetişizmine varan bir ideal kurum olarak üniversite algısı vardır. İktidar ve sınıf mücadelesi alanının dışında, homojen bir üniversite kavrayışına dayanan bu yaklaşım, üniversite özerkliğinin sınırlanmasını da tek yönlü, üniversiteye rağmen işleyen bir süreç olarak görmektedir. Oysa ne üniversite özerkliğinin ve akademik özgürlüklerin ihlalinin tek sorumlusu siyasal iktidarlardır, ne de üniversiteler aynı türden aktör ve ilişkilerden oluşan homojen kurumlardır. Sermayenin üniversitelere ilişkin taleplerini de yüklenen kapitalist devletin üniversiteleri siyasetin ve piyasanın istekleri doğrultusunda düzenleme ve yönetme siyasaları, kendi aralarında iktidar ilişkileri içinde konumlanmış üniversite-içi aktörlerin işbirliği olmaksızın gerçekleşemez.

Üniversitelerin özerkliğinin ve gerçeği arayan bilim insanlarının eylem alanının nesnel koşulları, aynı zamanda dönem ve ülke koşullarının belirlediği bir mücadele alanıdır. Üniversiteler, toplumsal yapı ve ilişkiler sistemi içinde varlıklarını sürdürdüklerinden dolayı bilimsel bilginin üretim koşulları da bu ilişkiler sistemi içinde belirlenir. Üniversitelerin, dolayısıyla bilimin ve akademisyenlerin bu ilişkiler sisteminin dışında ve üstünde, bunlardan bağımsız bir yerde konumlandığından söz edilemez. Kısacası, başlarının üzerindeki "hale" akademisyenleri ve bilim kurumları olarak üniversiteleri toplumsal ilişkiler sisteminin çok uzağına götüremez. Üniversiteler, sadece değişik kademelerdeki akademisyenlerden değil idarecisinden memuruna, taşeron işçisinden öğrencisine kadar çeşitli unsurlardan oluşan bir iktidar ve mücadele alanı olduğu gibi toplumsal yaşama için olan iktidar ilişkilerinin de parçasıdır. Sonuç olarak, üniversite ve bilim özerkliğini sınırladığı ileri sürülen iktidar biçimleri (siyasal ve ekonomik) bütünüyle üniversiteye dışsal olgular değildir. Üniversite dışındaki iktidar odakları ve ilişkileri, dışarıdan güç devşirme arayışı içindeki üniversite-içi iktidar odakları ve ilişkileriyle eklenilerek üniversiteler üzerinde etkili olmaktadır.

Bu siyasal ve ekonomik iktidar süreçleri bütün üniversiteler için geçerlidir. Bununla birlikte, taşra kentlerine doğru gidildikçe üniversiteler ile öteki merkezi ve yerel aktörler arasındaki ilişki daha karmaşık bir nitelik kazanmaktadır. Taşra üniversitelerini farklı kılan, yerel üstü ölçeklerdeki siyasal ve ekonomik iktidar ilişkilerinin yanı sıra yerel ilişki ağlarından beslenen formal ve informal iktidar ilişkilerinin de üniversite içine sızması, bilimsel faaliyetlerin nesnel koşullarının bu karmaşık iktidar ilişkileri arasında biçimlenmesidir. Taşra kentlerinde, göreceli farklılıklar olmakla birlikte, geleneksel ve inanca dayalı değer sistemleri ve ilişkileri daha güçlüdür. Bu değerlerden de beslenen yerel iktidar odakları, yerel üstü ölçeklerdeki iktidar odaklarıyla da ilişkisel olarak, üniversitenin kurulmasından, yönetiminin oluşmasına ve işleyişine kadar bütün süreçlerde etkili olmaya çalışırlar. Özellikle akademisyenlerin ve öğrencilerin günlük çalışma ve yaşam pratikleri üzerinde sınırlayıcı etkiler doğuracak kadar önemli sonuçlar doğurabilen bu iktidar ilişkileri, çoğunluğu yine yerel (aynı kentten) olan üniversite-içi aktörlerin işbirliği ile hayata geçer. Kısacası, taşra kentlerinde bilimin ve üniversite eğitiminin nesnel koşulları üzerinde belirleyici etkiye sahip bu iktidar ilişkileri, taşra üniversitelerinde özerklik ve akademik özgürlükler konularını da ayrıca tartışılması gereken özgül bir sorun olarak ortaya koymaktadır.

Çözümlemeye çalıştığım üniversite ve iktidar ilişkilerinin yalnızca taşra üniversitelerine özgü olduğu iddiasında değilim. Bütün üniversiteler, yapıları ve içinde buldukları koşullarla ilişkisel olarak iktidar ilişkilerinin parçasıdır. Hatta oldukça eski bir geçmişe sahip (köklü) kimi büyük kent üniversiteleri, daha da ileri giderek ilişkilendikleri siyasal akımın talepleri üzerinden kendi kurumsal yapılanmalarını ve geleneklerini oluşturabilmektedir. Ayrıca aşağıda sunduğum taşra üniversitelerine özgü iktidar ilişkilerinden bazılarını, birçok köklü büyük kent üniversitesinde de biraz daha farklı formlarda görmek mümkündür. Büyük kentlerden başlayıp piyasalarının sunduğu kârlılık oranlarına göre orta ölçekli kentlere doğru yaygınlaşmaya devam eden irili ufaklı vakıf görünümlü özel üniversiteler ise yalnızca piyasaya değil aynı zamanda siyasete eklemlenme biçimleri, sundukları akademik koşullar ve çalışma ilişkileri açısından ayrıca incelenmeyi gerektirecek ölçüde bir sorun yumağı oluşturmaktadır. Bu yazının sınırları nedeniyle, Türkiye'de üniversite sistemi ile iktidar arasındaki ilişkileri taşra üniversiteleri üzerinden anlamaya çalıştım. Buna karşın, ne yaparsam yapayım bu yazının içeriği nedeniyle taşra üniversitelerini değersizleştirmekle suçlanacağımı biliyorum; taşraya özgü durumlardan biridir bu da; kaçma şansınız yoktur. Belki de taşranın sürekli kendini ispatlama, savunma halinde olmasından kaynaklanır bu tutum.

Bu yazı, karşılaşacağı gerçeklikten habersiz "bilim insanı" olacağım, dünyayı, yaşamı anlama çabasına bir taş da ben koyacağım hayalleriyle üniversite sistemi içine girmiş, çok geçmeden akademinin nesnel koşullarına "toslamış" bir akademisyenin içinde bulunduğu sisteme dışarıdan bakma denemesi olarak okunmalıdır. Taşrada doğmuş, büyümüş, bir büyük kent üniversitesinde doktora yapmış, 1995'ten bu yana iki ayrı taşra

üniversitesinde değişik akademik kademelerde çalışmış, analiz etmeye çalıştığım iktidar ilişkileriyle değişik biçimlerde deneyimler yaşayan, çevredeki taşra üniversitelerinin elemanlarıyla bilgi ve deneyim paylaşımı yapan,¹ kentle ilişkileri görece olarak yoğun, taşra öğrencilerine lisans ve lisansüstü eğitim veren bir akademisyen olarak, içinde bulunduğum akademik ortam ve iktidar ilişkileriyle ilgili olarak sistematik bir alan araştırmasına dayanmaksızın yaptığım gözlemleri teori rehberliğinde çözümlenmeye çalıştım. Bu amaçla iktidarı ilişkisel bir süreç olarak tanımlayan Arendt'in ve daha çok da bir iktidar üretme aracı olarak *rızanın* altını çizen Gramsci'nin yol göstericiliğinden yararlandım. İktidar ve bilim arasındaki ilişkinin epistemolojik boyutlarını bu yazının sınırları dışında tutarak, üniversitelerin siyasal ve ekonomik iktidar ilişkilerine eklenmesinin bilimsel faaliyetlerin içinde gerçekleştiği nesnel koşullar üzerindeki belirleyiciliğini ve bu koşullarda akademik özerkliğin olanaklılığını (veya olanaksızlığını) taşra üniversiteleri üzerinden tartıştım. Konuyla ilgili olarak yukarıda işaret ettiğim gözlemlerimi literatür ve gazete taramalarıyla desteklemeye çalıştım.

Üniversitelerin Toplumsal, Siyasal ve Ekonomik Koşullardan Görece Özerkliği ve İktidar İlişkileri

Üniversitelerin özerklik talebinin bilimsel çalışmaların kendine özgü kuralları ve etiği olduğu, dolayısıyla üniversitelerin kendi kendilerini yönetebilecekleri dinamikler üzerine kurulması gerektiği tezine dayandırılmasında itiraz edilebilecek bir durum yoktur. Bu bağlamda, üniversite özerkliğinin, bilimsel faaliyetlerin gerçekleştiği alanın ve ilişkilerin yönetiminde, idari ve mali konularda üniversitenin siyasal iktidarlardan ve diğer toplumsal güçlerden bağımsız olması biçimindeki tanımına da itiraz edilemez. Fakat bu tanımlama bilimsel özerkliği sınırlayan üniversite içi iktidar ilişkilerini göz ardı eder. Bu anlamda, dışsal aktörlere karşı bağımsızlığını koruyan üniversitenin kendi bileşenleriyle de demokratik bir iç işleyiş oluşturması, akademisyenlerin ve bilimsel çalışmalarının önündeki idari, siyasi, ekonomik ve öteki tüm engellemeleri kaldırması durumunda tam bir özerklikten söz edilebilir. Tarihsel ve nesnel koşulları içinde bu, ideal bir bilimsel özerklik durumuna işaret eder. Öyleyse bilimsel özerklik, aşağıda tartışılan iktidar ilişkileri içinde bilime bir "alan açma" mücadelesidir aslında. Bu mücadele yalnızca üniversiteye dışsal güçlere karşı değil, üniversite

¹ Akademiye sorunlar hakkında dertleşmek, taşra üniversitesi koşullarında bilime alan açmaya ve kendini iyi bir bilim insanı olarak yetiştirmeye çalışan akademisyenlerin önemli ihtiyaçlarından biridir. Duyacak ve anlayacak birilerine içinde bulunulan koşulları anlatarak dertleşmek yalnızca bir rahatlama ihtiyacından kaynaklanmaz; büyük ölçüde umutsuz bir çözüm arayışıdır aslında. "*Taşra sıkıntısı*"nın akademik hallerinden biri de denebilir buna. Bu yazıyı besleyen gözlemlerin büyük bir kısmı bu dertleşmelerden edinilmiştir. Dolayısıyla bu yazı, taşra üniversitelerinde çalışan ve benimle sorunlarını, deneyimlerini paylaşan çoğunluğu genç bilim emekçilerinin ortak ürünü ve kendi aramızda dertleşmenin ötesine geçip, taşradaki akademi deneyimini araştırma nesnesine dönüştürerek çözüme giden yolu arama çabasının parçasıdır.

içindeki iktidar odaklarına karşı da bilimi, özgür düşüncüyü, ifade özgürlüğünü koruma çabasını içerir. İşte bu özerklik mücadelesinin verileceği alan, toplumsal yaşamın öteki boyutlarının ve ilişkilerinin tam da ortasında yer alır.

Timur'un (2000:13) vurguladığı gibi toplumsal kurumlar itibar sıralamasına konya, herhalde üniversiteler bütün ülkelerde ilk sırayı alırlardı. Bunun ardında yatan neden ise üniversitelerin gerçekleri arayan, bilim üreten ve onu yayan kurumlar olmalarıdır. Evrensel bilgi üretmek iddiası, üniversiteleri insanlık adına gerçeği arayan kurumlar olarak konumlandırırken, toplumun diğer katmanlarından farklı ve erişilmesi güç bir bilme biçimine ve bilgi üretme araçlarına sahip olmaları da akademisyenleri özel bir yere konumlandırır. Peki, toplum nezdinde itibarları yüksek kurumlar olan üniversitelerin kendileri toplumsal gerçekliğin neresinde duruyorlar? Bilimin evrensel, saf bilgiyi arayan bir uğraşı olması ve bu nedenle akademisyenlerin toplumun geri kalanından ayrı bir değere sahip olması, toplumsal, siyasi ve ekonomik meselelerde üniversitelerin öteki toplumsal yapı ve ilişkilerin dışında ve üzerinde yer almasını sağlar mı? Akademisyenlerin "sırça köşkler"de ya da "fildişi kuleler"de yaşıyor olmakla suçlanmalarına neden olan da toplumun dışında ve üstünde yaşıyor olma iddiaları değil midir? Üniversiteler için kullanılan en yaygın metaforların "fildişi kule" ve "sırça köşk" olmasının ardında bir gerçeklik olabilir mi?

Bilimsel bilgiyi arama uğraşısı olarak bilimin toplumsal yaşamın geri kalanından görece bir izolasyonu kaçınılmaz olsa da bilimin kendisi de analiz ettiği somut koşulların ürünüdür. Üniversiteler somut toplumsal koşullardan izole ya da onların üzerinde yapılar değildir. Dolayısıyla üniversitelerin yalnızca bilimin kendi yasalarının hüküm sürdüğü kurumlar olduğunu söylemek olanaklı değildir. Üniversiteler de toplumsal yaşamın öteki alanları ve aktörleriyle geçişli ilişkilere sahiptir. Ancak bu meselenin başka bir yüzü üniversitelerin halkla ilişkilerinde görece olarak izole ve onların üzerinde konumlanırken siyasal ve ekonomik iktidar ilişkileri karşısında çok daha geçişli bir yapıya sahip olduğu gerçeğidir. Günümüzde bilimin bu siyasal ve ekonomik iktidarla "oldukça geçişli" ilişkisi, aradığı "gerçeği" de dönüştürmüştür. Bilim, giderek saf bilgi arayışından kopmakta, sermayenin taleplerini karşılamak üzere pratik ve meta değeri taşıyan bilgi üretmektedir. Günümüzde akademisyenleri kendilerine "fildişi kuleler" inşa etmeye zorlayan, belki de sermayeye yaklaştıkça halktan uzaklaşmalarıdır.

Bilimin özerkliğinin önündeki en önemli sınırlamalar siyasal iktidarlar ve piyasadaki kaynaklardır. Dolayısıyla en önemli özerklik mücadelesinin bu güç odaklarına karşı verilmesi beklenir. Oysa üniversiteler tarihsel süreç boyunca siyasal iktidarlarla aralarına mesafe koymak konusunda çok başarılı değilken sermaye ile olan ilişkileri de neoliberal dönemle birlikte neredeyse organik bir hal almıştır. Üniversitenin tarihsel süreçte geçirdiği dönüşüm kaba bir biçimde bakıldığında skolastik düşünceden kopuş, bilim için bilgi üretimine geçiş oradan da özellikle 1945 sonrasında artan piyasa güçleriyle ilişkilendirme ve ancak piyasa dinamikleri içinde kitleselleşerek emekçi sınıfların erişimine açılma biçiminde özetlenebilir (Timur, 2000). Üniversiteye yönelik taleplerin

de değıştiği kapitalizmin tarihsel evrimi içinde neoliberalizmle birlikte ortaya sürülen yeni üniversite modeli, üniversiteleri tarihsel süreçte hiç olmadığı kadar kapitalizmin gereklerine cevap veren kurumlara dönüştürmüştür. Kamuya ait olanlar da dahil üniversitelerin her biri büyük birer ekonomik işletmedir artık. Bu yapılarıyla üniversiteler, doğrudan piyasa için bilgi ve teknoloji üreten, piyasa koşullarında eğitim hizmeti veren kurumlar haline gelmiş, akademisyenler ise piyasa için bilgi üretiminin çeşitli kademelerinde nitelikli veya yarı nitelikli potansiyel emek gücüne dönüşmüştür (Akça, vd., 2001; Ergur, 2003). İşte bu ekonomik ve siyasal iktidar ağı içinde bilim de araçsallaşmış, pür bilgi arayışı ancak bütün bu koşullara karşı mücadeleyi göze almayı gerektiren bir kahramanlığa dönüşmüştür.

Peki özerklik alanlarını daraltan, bilimsel araştırmaları piyasa dinamiklerine bağlayan bu koşullar karşısında üniversiteler nasıl bir duruş sergilediler? Direndiler mi? Üniversiteler devlet-sermaye ortaklığının çaresiz kurbanları mıydı? Üniversiteler ile onlara dışsal iktidar biçimleri arasındaki ilişkinin çözümlenmesinde, dışsal iktidar odaklarının merkeze konulması, iktidar ilişkilerinin tek taraflı işleyen bir süreç olarak kavranmasına ve üniversitelerin bu ilişkinin edilgen nesnelere olarak görülmesine yol açar. Arendt'in (1997: 50; 2013: 292) ortaya koyduğu gibi iktidar, tek bir kişinin tekelinde değildir; ilişkisel bir süreçtir ve özgür insanlar birlikte, çoğulluk koşulunda ve "*uyum içinde*" eylemde buldukları zaman ve birlikte hareket eden her insanda ortaya çıkar. İktidarın bir ilişki biçimi olarak tanımlanmasına çok önemli katkısı olanlardan biri de Gramsci'dir. İktidar ilişkilerini hegemonya süreçlerinin ve mücadelelerinin içine yerleştiren Gramsci'ye göre sınıf üstünlüğünün iki biçimi söz konusudur: *hegemonya* ve *tahakküm*. Egemen, uzlaşmaz bir karşıtlık içindeki sınıf ve kesimler üzerinde zor ve baskı araçlarıyla *tahakküm* kurarken, *rıza* yoluyla ittifaklarını sağladığı kesimlere ise önderlik eder. Hegemonya, özgün tarihsel koşulların toplumsal aktörleri arasında oluşan iktidar bloğunun bağımlı sınıflar ve tabakalar üzerinde *rızaya* dayalı bütünlüklü bir otorite kurmasına dayanır. *Rızanın*, dolayısıyla hegemonyanın kurulmasında ve yeniden üretilmesinde ise aydınların işlevi önemlidir. Aydınlar, bütünsel bir tarihsel durum olan tarihsel bloğun oluşumu sürecinde üretici güçler ilişkisine bağlı yapı ile ideolojik ve siyasal üstyapı arasındaki bütünlüğün sağlanmasında temel rolü üstlenirler. Hegemonya sürecinde egemen sınıfla ilişkisi açısından aydınının konumunu ise onun sınıf ilişkisi belirler (Gramsci, 2007; Portelli, 1982; Yetiş, 2012)

Hegemonya ilişkisi, toplumsal yaşamın bütün dokularına ve ilişkilerine sızar; üniversiteler bu ilişkilerin dışında değildir. Gramsci'ci yaklaşımla, siyasal iktidar ile üniversite arasındaki ilişki, yukarıdan aşağıya bir tahakküm ilişkisi olarak tanımlanamaz. Örneğin Türkiye siyasal tarihi boyunca, üniversite sistemi içinde iktidarın tahakkümü ile karşılaşanlar, dönem itibarıyla egemen iktidar bloğuna karşı muhalif bir duruş sergileyen, iktidarların bilimsel faaliyetlerine ve fikirlerine müdahalesine karşı koyan bir azınlıktır. Tarihin her döneminde var olan bu mücadeleciler azınlığın dışında kalan büyük bir çoğunluk, siyasal iktidarlara ittifak kurmuş, bir yandan kendi mesleki ve bireysel

çıkarlarını sağlarken diğer yandan da siyasal iktidarın talep ettiği *rıza* araçlarını üretmeyi sürdürmüştür.

Üniversitelerin özerkliği ve akademik özgürlükler bilimsel faaliyetin varlık koşullarının başında gelmesine karşın aşağıda sunduğum hem kurumsallaşmış, köklü büyük kent üniversiteleri hem taşra üniversiteleri örneklerinde görüldüğü gibi üniversitelerin siyasal ve ekonomik iktidarlara böylesine kolay ittifak kurmasında, Türkiye'deki siyasal yapının yanı sıra üniversitelerin iç yapılanmalarının ve işleyişlerinin içerdiği iktidar ilişkileri de önemli bir etkidir. Üniversiteler, görece olarak kapalı, otonom bir işleyişe sahip ve kendi içinde oldukça hiyerarşik olarak yapılanmış kurumlardır. Üniversiteler, bu hiyerarşinin her bir basamağında yer alabilmenin ve sonrakine yükselebilenin bir üst basamağın "takdir yetkisi" oldukça geniş iradesine bağlı olduğu bir iktidar alanıdır aynı zamanda. Bu takdir yetkisinin sınırlarının en önemli belirleyicileri yasal düzenlemelerden öte bilimsel gereklilikler, etik ve akademik teamüllerdir. Bunlarda yozlaşma olduğundaysa söz konusu takdir yetkisi neredeyse sınırsız hale gelir. Böyle bir iktidar alanı içinde akademisyenliğin de "kariyer" mesleği olması ve rekabet ilişkileri içinde gerçekleşmesi, bir üst basamağa çıkabilmek için akademisyenleri, "ilgili kurulların" ya da "takdir yetkisi" oldukça geniş olan idarecilerin (üst basamaktakilerin) "iradelerini" etkileyebilmek için birer "siyasetçiye" çevirir. Üniversitenin yukarıda özetlenen hiyerarşik yapısı nedeniyle bu siyaset genellikle, Aziz Nesin'in (2012: 10) çok yerinde ifade ettiği gibi "*hesaplı biat*" ilişkileri doğurur. Bu *hesaplı biat* ilişkilerinin sonuçlarından biri ise üst basamaktakilerin, buldukları konumun yasal olarak sağladığından çok daha fazla güç elde etmeleridir. Çünkü alt basamaktakiler, yükselmek için yukarıdakilere *biat* ettikçe onların gücünü daha da artırır. Üst basamaktakiler güçlerini yalnızca aşağıdakilerin *hesaplı biat*larından almazlar; kendi üstlerindekiyle *biat* ederek de yukarıdan aşağıya güç devşirirler. Ne yazık ki bu ilişkiler üniversitelerin dokusuna işlemiştir. Üniversitelerin formel olarak tanımlanan ve görünen yapılarının ardında bir de oldukça karmaşık informel yapı ve ilişkiler vardır. Bu informel yapının oluşumunda ve işleyişinde *biat* ilişkilerinin alanı genişledikçe bilimsel faaliyetlerin gerçekle ilişkisi bozulmakta ve bilimsel etikten uzaklaşmaktadır (ya da tersi, bilimsel faaliyet gerçeği arama amacından ve etikten uzaklaştıkça *biat* ilişkilerinin alanı genişlemektedir).

Üniversite-içi siyaset konusunda Cornford'un (2003: 5-6) 1908'de kaleme aldığı akademi taşlamasından şu bölüm öylesine güncel ki bu noktada sözü ona bırakmanın sakıncası yok.

Nasıl da acıyorum sana, ey genç üniversite politikacısı. Bir politikacı olmayı kafana koymuşsan, kendi halinde bir yeteneksizlikte yuvalanıp, orada çakılı kalmadan önce, kısa da olsa, çok sıkıntılı bir yol izlemen gerekecek. Henüz gençken, ezileceksin, kızacaksın ve artan ölçüde çekilmez olacaksın. Otuz beşe varıp orta yaşlılığa erişince, pek yakınman olmayacak; ama, bu kez, ezenlerden biri olma sırası sana gelmiş bulunacak. Şu var ki, ezdiklerin gene seni çekilmez sayacaklar; yalnız bunlar değil, gençken nasırlarına basmış

oldukların da. Ancak o zaman, yapılması gerekenlerin neden yapılmadığını gitgide daha iyi öğrendikçe, güçlü kişilerin tuhafliklarını daha bütünüyle kavradıkça, gerçekleşmeyen işlere en vurdumduymazı bile tiksindirecek birtakım düzenlere başvurmaksızın ve kulis faaliyetine girişmeksizin kalkışmanın bile Donkişotluk olduğunu anladıkça, her gün biraz daha akıllandığın sanısına kapılırsın. Yaşlılığın eşiğine kadar dayanabilirsen – diyelim, elli yaşına varınca- sen de, türlü dolaplarla yola getirilmek için üzerinde durmaları gereken, tuhafliklarla dolu bir güçlü kişi olacaksın. O zamana kadar basıp durduğun nasırlar da denizlerdeki kum taneciklerinin sayısını bulacak. Çok aşağılardan yukarılara doğru gelen, aceleci delikanlılardan oluşmuş insafsız bir yığınin kükreyişlerini duyacaksın. Belki de zamanla, ne yapmak için acele ettiklerinin farkına varacak hale gelmişsindir: Seni, tıkadığın yoldan çekip atmak için kaplarına sığamamaktadırlar.

Üniversite içinde siyaset yapan akademisyenler genellikle tek başına değildir; belirli ideolojik tutumlar ve çıkarlar etrafında oluşmuş gruplar içinde yer alarak meslekte yükselme ve onun getirisi olan ekonomik kaynaklara, toplumsal statü getirilerine ulaşma mücadelesi verirler. Üniversitedeki iktidar ilişkileri içindeki bu gruplar, kendi ideolojileri, çıkarları ve hedefleri doğrultusunda üniversiteye dışsal iktidar ilişkilerine de kolaylıkla eklenirler. Nitekim bu grupların üniversite içindeki oluşum süreçleri de dışsal siyasal ve ekonomik iktidarlara ilişkisel olarak gerçekleşir çoğu zaman. Bu nedenle, bilimsel bilgi üretme süreçlerinin de içinde gerçekleştiği bu üniversite-içi iktidar ilişkileri, aynı zamanda üniversiteye dışsal siyasal ve ekonomik iktidarların hegemonyasının genişletilmesine ve yeniden üretimine katkıda bulunur. Üniversiteleri kolaylıkla egemen ideolojilerin ve sermaye birikim ilişkilerinin uzantısına, yeniden üreticisine dönüştüren de işte bu üniversite-içi ve dışsal iktidar kanalları arasındaki ilişkilendirilmedir. Bu kanallar üzerinden üniversite-içine sızın siyasal ve ekonomik iktidarlar, bilimsel faaliyetlerin nesnel koşullarının, araştırma konularının ve epistemolojik yaklaşımlarının belirlenmesinde güç sahibi olur.

Üniversite-içi iktidar ilişkileri ve gruplaşmalar sabit değildir. Üniversite içindeki bu gruplar arasında mücadele kendi dinamikleriyle sürerken, merkezi (ulusal) ölçekte iktidar bloğunun değişmesi süreç içerisinde öteki yerel aktörlerin birbirleriyle ve merkezi iktidarla ilişkilerine yansıdığı gibi üniversiteleri de etkiler. Üniversitelerde de özellikle rektörün değişmesiyle bağlantılı olarak iktidar bloğu ve muhalif blok(lar) değişir, iktidar ilişkileri yeni dinamikleri içinde sürer. Merkezi iktidar bloğu ile ilişkilendirilme, her bir üniversitenin kendi iç dinamikleri ve özellikle taşra kentlerinde üniversite dışındaki yerel aktörlerin de etkili olduğu koşullar içinde farklı süreçlerde ve biçimlerde gerçekleşebilir. Kısacası, üniversiteler toplumsal yaşama egemen sınıf ve iktidar mücadelelerinin parçasıdır; kendinden menkul alanlar değildir.

Taşra üniversitelerinde de yukarıda tanımlanan iktidar ilişkileri söz konusudur. Fakat bu ilişkiler taşrada çok daha karmaşıktır. Her şeyden önce taşrada üniversiteler, merkezi iktidar bloğu ile ilişkili oldukları kadar -belki de daha fazla- yerel iktidar bloğu ile ilişkilidir. Türkiye örneğinde taşranın nesnel

koşulları nedeniyle yerel aktörler, siyasal ve ekonomik taleplerin yanı sıra pre-kapitalist ve pre-modern ilişkilerin ve değerlerin de taşıyıcısıdır. Dolayısıyla taşra üniversiteleri, günümüz koşullarında bir yandan neoliberal kapitalist ulusal ve küresel alanın parçasıyken yerel iktidar bloğu ile ilişkileri üzerinden de pre-kapitalist ve pre-modern ilişkilere eklenilebilmektedir. Bu pre-kapitalist ve pre-modern ilişkilerin etkisi, üniversite içindeki informel ilişkiler sisteminin de daha büyük ve karmaşık olmasına yol açar. İformel alanın genişliği nedeniyle, içinde bulunulan dönemin üniversite yapısı ve işleyişi genel olarak korunsaydı bile her bir taşra üniversitesinde, kendine özgü akademik ortamlar ve ilişkiler gelişebilir.

Türkiye’de Üniversite Sistemi ve İktidar İlişkileri

Olağan zamanlarda üniversiteler ile dışsal iktidarlar arasındaki ilişki, biraz indirgemeci bir yöntemle de olsa yukarıda özetlediğim yapı ve süreçler içinde gerçekleşir. Ancak konu Türkiye’de üniversite ve iktidar ilişkisi olunca, olağanüstü bir dönemin ürünü olan ve üniversiteler üzerindeki hiyerarşik konumu ile siyasal ve ekonomik iktidarların üniversitelerin içine sızmasında en önemli mekanizmayı oluşturan YÖK (Yükseköğretim Kurulu) sistemini konu dışı bırakmak söz konusu olamaz. Taşra üniversitelerini de YÖK’ü dışarıda bırakarak anlamak mümkün değildir.

Türkiye’de çok da kısa sayılamayacak bir geçmişe sahip olan üniversite sisteminin tarihi, özellikle siyasal iktidarlara karşı verilen bir sınavın tarihidir aynı zamanda. En kaba biçimde, ülke siyasal tarihinde kriz zamanlarında ve ekonomi-politik koşulların dönüşüm süreçlerinde öncelikle üniversiteler kontrol altına alınmak istendiğinden özerkliğin siyasal iktidar tarafından "verilip alındığı", "tehlikeli" bulunan akademisyenlerin öteki meslektaşlarının gözü önünde, kimi zaman onların işbirliğiyle tasfiye edildiği bir tarihtir bu (Çetik, 1998; Timur, 2000; Hatiboğlu, 2000; Özen, 2002). Tarihsel deneyim içinde üniversiteleri "en zararsız" hale getirmek üzere geliştirilen ideal çözüm ise 12 Eylül Darbesi sürecinde keşfedilen YÖK sistemidir. YÖK sisteminin kurulması ve yükseköğretimin piyasalaştırılması, 1980’lerle başlayan Türkiye’nin neoliberal küresel düzene eklenmesi sürecinin ürünlerindedir. Üniversiteler, 1980 sonrası süreçte kapitalist sermayeyi yeniden üretme işlevi konusunda daha donanımlı siyasal iktidarlar ile yerli ve yabancı sermaye örgütlerinin karşısında bulmuşlardır kendilerini.

Türkiye’de üniversiteleri siyaset ve sermaye arasındaki kapana sıkıştıran, YÖK’ü doğurmakla kalmayıp bugüne kadar gücünü artırarak ayakta kalmasını sağlayan süreçte üniversitelerin siyasal ve ekonomik iktidarlara ilişkilerinde verdikleri sınavın başarısızlığının katkısı yadsınamaz. Bilim kurumu olarak üniversitelerin ve bir meslek topluluğu olarak akademisyenlerin bu olağanüstü dönemlerde dışsal iktidarlardan gelen müdahale karşısında nasıl bir tutum aldıkları konumuz açısından açıklayıcı olacaktır.

Siyasal kriz dönemlerinde yapılan tasfiyelerin ortak özelliği üniversite içinden yetkili kurullar eliyle değil dışarıdan güçler eliyle yapılmasıdır (Hatiboğlu, 2000: 461). Buna karşın üniversite içinde bu tasfiyelere karşı güçlü bir duruş sergilenemediği gibi birçok örnekte tasfiyeci güçlerle işbirliği yapılmıştır. Üniversite içindeki iktidar odakları, tasfiyeci siyasal iktidar ya da darbe dönemlerinde darbeci askeri yönetimlerin gücünü kullanarak üniversite içindeki muhaliflerin tasfiyesini sağlamışlardır.

Örneğin 2. Paylaşım Savaşı sonrasında içte sermaye egemenliğinin ve dışta ABD'ye bağlanma yolunda yaratılan sağ terörün üniversite ayağı olarak tanımladığı Dil Tarih Coğrafya Fakültesi tasfiyesini ele aldığı çalışmasında Çetik'in (1998: 41) ayrıntılı biçimde ortaya koyduğu gibi Pertev Naili Boratav, Behice Boran ve Niyazi Berkes meslektaşlarının yadsınamayacak katkılarıyla görevlerinden uzaklaştırılmıştır.

Başka bir örnek: Üniversiteden siyasete geçen akademisyenlerden biri olan Nihat Erim'in sol görüşlü öğretmen, öğretim üyesi ve aydınlara yönelik "Kafalarına balyoz gibi ineceğiz" (Hatiboğlu, 2000: 461) sözleriyle ifadesini bulan tavrı, aslında üniversitelerde her daim "muktedir" olan bir zihniyetin de özetidir. Nitekim bu açıklamaları yeni bir tasfiye izlemiştir. İktidarın gücünü arkasına alarak üniversite sistemi içinde yol almak isteyen kimi "*hesaplı biatçılar*" da harekete geçmekte geç kalmamıştır. Tam da bu döneme ilişkin şu olay, bazı akademisyenlerin meslektaşlarının tasfiyesi sürecindeki katkılarının hangi boyutlara vardığını göstermesi açısından önemli (Yetkin'den akt. Hatipoğlu, 2000: 365):

Hacettepe Üniversitesi öğretim üyeleri Prof. Dr. Ali Ertuğrul ile Prof. Dr. Vedat Sezer, 25 Mart 1971 günü bir kokteylde, SBF öğretim üyesi Prof. Dr. Mümtaz Soysal'ın 'Fakültede tek renk vardır, o da kırmızıdır. Bunun değişik tonları olabilir. Fakat başka bir renge müsamaha edilemez' dediğini, üniversite rektörüne ihbar etmişlerdir. İhbarı alan H. Ü. Rektörü İhsan Doğramacı, durumu, 22.7.1971 günü, Soysal'ın çalıştığı Ankara Üniversitesi Rektörlüğüne bildirmiştir. Rektör Prof. Dr. Tahsin Özgüç, (YÖK döneminde Doğramacı'nın vekili) hemen soruşturma açmıştır. Soruşturmada suç unsuru bulunmaması üzerine bu kez Ankara Cumhuriyet Savcılığı'na ihbar etmiştir. "Yıllar sonra Doğramacı YÖK Başkanı, Özgüç YÖK Başkan Vekili, İhbarcı Ertuğrul YÖK dekanı olmuştur...

1980, 12 Eylül Darbesi, toplumsal yaşamın bütün alanları gibi üniversiteler üzerinde de telafisi güç bir travma ile sonuçlanmıştır. Bu travmanın kalıcı etkisi ise YÖK ile somutlaşmıştır. YÖK, üniversitelerin temsiliyetiyle oluşmuş bir yapı gibi görünse de gerçekte bütün üniversiteleri topyekûn, tepeden siyasal iktidara bağlayan, içerdiği hiyerarşik kanallarla siyasal iktidarın gücünü tek tek bütün üniversitelere aktaran örgütlü ve kurumsal bir iktidar biçimidir. Bu biçimiyle YÖK sistemi, hem siyasal iktidarın hem de piyasanın taleplerinin organize edilerek üniversitelere aktarıldığı, uygulamasının izlenip denetlendiği bir mekanizmadır. Bütün üniversitelerin tepesinde, iktidarın yoğunlaştığı bir organ olarak YÖK, siyasal iktidardan güç aldığı kadar her bir üniversite içindeki aktörlerin "*hesaplı biati*"nın desteklediği

zeminden de beslenmektedir. Öteki taraftan YÖK'te yoğunlaşan iktidar, her bir üniversite içindeki "*hesaplı biatçı*" aktörler tarafından kendi iktidatlarını kurmak üzere devşirilir ve yeniden üretilir. Aynı "*hesaplı biat*" ilişkileri, üniversite içindeki iktidar basamaklarının da yasalardan aldığı çok ötesinde güç sahibi olmasına yol açar. Bu güç çoğu zaman ideolojik araçlarla da donanmıştır. Bu bağlamda, YÖK'ün, siyasal ve ekonomik iktidarın bir aracı olarak ortaya çıkmasında ve üniversite sisteminin tepesinde tutulmasında üniversitelerin payı büyüktür.

1980 öncesindeki benzer olaylar, 12 Eylül Darbesi'ni izleyen süreçte daha ağır biçimde yaşanmıştır. Çok sayıda akademisyen, birçok örnekte kendi meslektaşlarının girişimiyle (ihbarı vb.), 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu ile üniversitelerinden tasfiye edilmiştir (Özen, 2002). Hatiboğlu'nun (2000: 349) aktardığı, o zaman Anadolu Üniversitesi Rektörü olan Prof. Dr. Yılmaz Büyükerşen'in şu anısı durumun boyutlarını açıklıyor:

YÖK'le yeni rektörler atandı. Bizi yine meclis binasında aynı generalin (Işık Biren) başkanlığında topladılar. Neler yapılması gerektiğini sordular. Hatta MGK Genel Sekreteri olan kişi, 'sizden rica ediyorum, hocalarımız birbirini ihbar etmesinler. Varsa şikâyetleri Cumhuriyet Savcılıklarına yapsınlar. 1960'ların 147'ler olayı unutulmadı' dedi. Bunun üzerine aramızda bulunan Ankara Üniversitesi rektörü Tarık Somer, ' YÖK Pentagon gibi çalışmalı' demez mi! Hepimiz donduk kaldık.

Yukarıda da vurgulandığı gibi üniversite içindeki demokratik kültüre dayanmayan iktidar ilişkileri dışsal iktidar biçimlerinin üniversite üzerindeki etkisini daha da kolaylaştırmaktadır. Bu kültür içinde başta rektör olmak üzere hiyerarşik olarak üst basamakta yer alanlar "*hesaplı biat*" ilişkileri nedeniyle formal yetkilerinin üzerinde bir güce sahiptirler üniversite içinde. Bu çok sayıda örnekle açıklanabilir. Adem'in (2008:161) aktardığı şu örnek de yeterince açıklayıcı:

Bir gün Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde bir demokratik açılım girişiminde bulunuldu: Öğretim üyeleri toplandı. Şöyle bir soru soruldu katılanlara: Biz fakülte olarak ve sonunda 'bizim dekan adayımız şu' diyerek rektöre sunsak, ne dersiniz? Bir profesör -ya rektör bizi kovarsa- dedi. Sonuçta böyle bir öneri götürüp götürmeme oylandı. Çoğunluk götürülmemesine karar verdi. Bu sonuçta, hiç kuşku yok toplantıya katılan kimi meslektaşlarımıza dekan atanacağı sözü verilmesinin de belirleyici etkisi olmuştur.

Türkiye'de rektör atama modeli, hem siyasal iktidarın üniversiteler üzerinde tepeden kurduğu otoritenin hem de akademisyenlerin bu modele katılarak sundukları işbirliğinin en açık örneklerinden biridir. Rektör belirleme ve atama sistemi, kendileri de antidemokratik ve hiyerarşik bir mekanizma olan üniversiteleri kontrol altında tutmanın en önemli araçlarından biridir. Nitekim bu model rektörü atama yetkisini elinde tutan siyasal iktidarın üniversite içindeki hiyerarşik yapıya tepeden aşağıya doğru sızmasını kolaylaştırmaktadır.

Siyasal iktidarların üniversiteler üzerindeki vesayetinin en önemli araçlarından olan bu rektör atama sistemi, üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama öğretim üyelerinin oylarıyla YÖK'e sunulacak altı adayın belirlenmesine yönelik bir eğilim yoklamasıdır. Bunu akademiye küçük düşüren bir biçimde eğilim yoklamasında belirlenen altı adayın (profesör bilim insanının) YÖK önünde bir mülakattan geçirilerek herhangi bir açık ölçüte dayanmaksızın üçe indirilip cumhurbaşkanına gönderilmesi ve yine hiçbir açık ölçüte dayanmaksızın bu üç adaydan birinin cumhurbaşkanı tarafından atanması izler. YÖK'le birlikte gelen bu uygulamayı bütün siyasal partiler muhalefetleyen eleştirmiş, değiştirmeyi vaat etmiş ama iktidara geldiklerinde üniversitelerde iktidar olmanın en önemli araçlarından biri olarak kullanmışlardır. Akademisyenler de hep eleştirmiş ama akademik etiğin gerektirdiği tutumu sergilememişlerdir: söylene söylene seçime gitmiş, aday olmuş ya da oy vermişlerdir. Oysa böylesine bir "seçim oyunu"na katılmak iktidarla işbirliği yapmaktır².

Elbette, seçime katılarak da bu antidemokratik sistemle mücadele etmek mümkün olabilir. Bunun en yakın ve nadir örneklerinden biri akademisyenlerin oylarına örgütlü bir mücadele ile sahip çıktığı İstanbul Üniversitesi rektör seçimlerinde yaşanan durumdur. Örgütlü bir desteğe sahip olan ve yapılan eğilim yoklamasında birinci sırada yer alan Prof. Dr. Raşit Tükel, diğer adaylara seslenerek demokrasinin gereği olarak "öğretim üyelerinin oylarıyla gösterdikleri iradeye saygı göstermeleri"ni ve birinci sıradaki adayın atanabilmesi için daha önce kendisinin yaptığı gibi çekilmelerini önerdi. Tükel'in bu çağrısına ikinci sıradaki (ve aynı zamanda AKP'den aday olmak için istifa eden eski rektörün ekibinden olan vekil rektör) Prof. Dr. Mahmut Ak'ın verdiği yanıt iktidarla ilişkilendirme açısından çok açıklayıcıdır: "*Cumhurbaşkanının ataması olana kadar yeni bir açıklama gereği duymuyorum. ... Bundan sonra YÖK aşaması var ve sonrasında da Cumhurbaşkanı atama yapacak*" ("İstanbul...", 14.3.2015).³ Nitekim Ak'ın YÖK'e ve Cumhurbaşkanı'na güvenmekte ne kadar haklı olduğu rektörlük görevine kendisinin atanmasıyla ortaya çıktı. Oysa siyasal iktidar böyle antidemokratik bir uygulamayı dayatsa bile, akademisyenlerin bu süreci akademik etik ve demokratik ilkeler doğrultusunda işletme olanakları vardır. Önder'in (2015) vurguladığı gibi "Yasalar yazılır, gelenekler ise oluşturulur. YÖK uygulaması bir yasa hükmüdür. Yasanın açıkça yasak saymadığı durumda yasadan farklı davranmak ileriye yönelik gelenek oluşturma yolunu

² İtiraf edeyim ki meslek hayatımın başında ben de üniversite içindeki atmosfere kapılıp bu "seçim oyunu"na katıldım. Birgün kendime gelip arkadaşlarıma bu oyundan çıkılıp dediğimde onların bu oyunu çok ciddiye aldıklarını gördüm ve ben oyunun dışında kaldım.

³ Bu örneğin tek olmadığı yine İstanbul Üniversitesi'nde 1993'teki rektör seçimleriyle ilgili olarak Toktamış Ateş'in (1993: 151) aktardığı şu olayla da anlaşılabilir: "Bizim üniversitede seçim sonuçları belli olunca, en çok oyu alamamakla birlikte, ilk altı aday arasına giren biri, 'Bu iş daha bitmedi, bu işin Ankara'sı var' demiş ve eklemiştir: 'Ne yapalım yasa böyle.' Doğru, yasa böyle. Ancak bu hocamız dahil, seçimlere giren tüm adaylar, seçimlerden önce yazılı ve sözlü olarak 'demokratik üniversite' vaadinde bulunmuşlardı. Eski dönemi ve uygulamaları eleştirmişlerdi."

açmak demektir". Tükel'in daha önce yaptığı ve önerdiği gibi en çok oy alan dışındaki rektör adayları, demokratik ilkelerin ve akademik etiğin gereklerine uyarak adaylıktan çekilirlerse bu "seçim oyunu"nu bozdukları gibi akademinin onurunu da koruyabilirler. Türkiye'de bu rektör seçim sisteminin uygulanmaya başlandığı 1981'den bu yana akademisyenlerin bu yolu kullanma, bu yönde bir gelenek oluşturma olanağı vardı; ama kullanmadılar.

İçinde bulunduğumuz genel seçim süreci de siyasal iktidar ve üniversite ilişkisi açısından çarpıcı örnekler yaşamamıza neden oluyor. Milletvekili aday adayı olmak üzere görevlerinden istifa eden üç YÖK üyesinin ve dokuz rektörün hepsinin iktidar partisi AKP'ye başvurması, üniversitelerin siyasal iktidarla ilişkilermeleri açısından oldukça açıklayıcı bir örnektir.⁴

Akademinin ekonomik iktidar karşısındaki tavrı da benzer nitelikler taşır. 12 Eylül Darbesini izleyen süreçte üniversitelere neoliberal müdahale iki kol üzerinden gerçekleşmiştir. İlki, vakıf görünümlü özel üniversitelerin yaygınlaştırılması ve devlet üniversitelerinin piyasa kurallarına göre işleyen birer "kamu işletmesi" olarak yeniden düzenlenmesidir. İkinci müdahale biçimi ise bilimsel araştırmaların piyasanın taleplerine teslim edilmesidir. Üniversiteler bu müdahalelerle karşılaşırken, hatta daha erken dönemlerde bile, akademisyenlerin büyük bir çoğunluğu neoliberal kapitalizmi "başka seçenek olmadığı" kabulü ile sunmaya başlamıştır. Bunun dışındaki görüşler "ideolojik" diye yaftalanarak bir simgesel şiddete maruz kalmış, dahası bu "ideolojik" akademisyenlerin akademik ilerlemeleri ve üniversite-içi karar ve uygulama süreçlerine katılmaları engellenmiştir. Diğer yandan da üniversite yönetimlerinin büyük bir başarı gibi sundukları sanayi-üniversite işbirliği programları ve "her üniversiteye bir tane lazım" anlayışıyla kurulan teknoparklardaki projeler, elde edecekleri ek ekonomik ve "sözde akademik" kazanç karşılığında, bu programlara coşkuyla katılan, buralarda yaptıkları projeleri akademik basamaklardaki ilerlemelerine aktaran akademisyenler sayesinde yürümektedir. Böylelikle yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya bütün iktidar odaklarının ve öteki aktörlerin işbirliği ile "bilimsel gerçeği arama coşkusu" sermaye birikiminin hizmetine sunulmaktadır.

Üniversiteler siyasal ve ekonomik iktidar odakları karşısında hiç mi direniş üretmemişlerdir peki? Çok güçlü olmasa da Türkiye'de akademisyen örgütlülüğünün tarihini 1820'lere kadar götürmek mümkündür (Günel ve Günel, 2011). Yakın dönemde ise 1994-2001 aralığında mücadele veren Öğretim Elemanları Sendikası (ÖES) önemli bir deneyimdir. Bunların dışında halen çok sayıda dernek varlığını sürdürmektedir. Sınıfsal konumlarını kaybederek siyasete eklemelendikleri için farklı siyasal tutumlara göre ayrıışan çeşitli sendikalarda da akademisyen örgütlülüğü söz konusudur. Ancak aktif bir mücadele yürüten Eğitim Sen içinde bile akademisyenlerin güçlü bir varlık gösteremediğini itiraf etmek gerekir. Kısacası, Türkiye üniversite tarihi boyunca, üniversiteler sık aralıklarla siyasal iktidarların müdahalesine uğramasına ve ekonomik iktidarların akademik alanı piyasalaştıran etkilerine

⁴ Üç YÖK üyesinden ikisi ve dokuz rektörden ikisi milletvekili aday olmayı başarmıştır.

karşın akademisyenlerin örgütlü mücadele konusunda güçlü bir tavrı olmamıştır. Genel olarak akademisyenlerin statükocu bir tavır sergilediklerini söylemek olanaklıdır.⁵

Üniversiteyi oluşturan bileşenler de homojen bir nitelik taşımaz. Üniversiteler, emek sınıfının farklı katmanlarının birlikte fakat işbölümüne dayalı bir ayrışma içinde yer aldığı bir mücadele alanıdır. Güvenceli kadroda çalışanından sözleşmelisine ve piyasaya iş yaparak zenginleşenine kadar değişik akademik kademelerden öğretim üyelerine, kimisi sürekli kadrolu çoğunluğu güvencesiz 50/d kadrosunda çalışan araştırma görevlilerine, memurlardan taşeron işçilerine kadar geniş bir yelpazeye yayılır üniversite çalışanları. Batıdan doğuya doğru gittikçe giderek artan oranda daha alt gelir düzeyinden emekçi ailelerin çocukları olan öğrenciler ise ulaşım ve yemek fiyatlarından ikinci öğretim harçlarına, barınma sorunundan siyasal iktidarın beslediği toplumsal önyargılara ("kızlı erkekli meselesi" gibi) kadar birçok sorunla eşzamanlı mücadele etmek zorunda olan çok daha heterojen bir kitleyi oluşturur. Sermayenin üniversiteye saldırısı karşısında bütün bu üniversite bileşenlerinin her biri kendi içinde, birbirinden ayrı bir strateji izlemektedir. Bu yazının sınırları nedeniyle ayrıntılı olarak ele alamam da üniversitenin bu diğer emekçi katmanları da akademisyenlerle benzer bir "hesaplı biat" tavrı içindedir. YÖK üniversiteleri içinde oluşan sistem onları da akademisyenlerle benzer iktidar ilişkilerinin içine itmektedir. Siyasal iktidarın ve piyasanın müdahalesi karşısında gösterilen direnç ve mücadele ise üniversite içindeki işbölümüne dayalı ayrışma nedeniyle mikro alanlara sıkışmıştır.

Türkiye’de Taşra Üniversitelerinin Ekonomi-Politik ve İktidar İlişkileri

"Taşra", genel olarak merkezle ilişkisi bağlamında coğrafi olarak uzağa işaret ettiği gibi bir yaşam tarzının da ifadesidir. Merkezin uzağındaki bir yereli taşra yapan aynı zamanda mekâna bağlı olarak ve tarihsel süreçten taşıdığı diğer nesnel koşullarıdır. Taşranın belki de en önemli özelliği toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal yaşamın görece olarak içe dönük, mekâna bağlı ilişki ağları üzerine kurulu olmasıdır. Dışarıya (taşranın ötesine) karşı görece olarak geçirgen olmakla birlikte, dışsal etkiler yerel ilişki ağlarının ve yapıların süzgecinden geçerek ulaşabilir buraya. Pre-kapitalist ve pre-modern dönemlerin tortularını da değişen oranlarda taşıyan bu kentler, günümüz itibarıyla, rekabet güçlerini artırarak neoliberal küresel sermaye birikim ağına katılmaya çalışan "yarışan kentler"dir aynı zamanda.

Taşra üniversiteleri ya da öteki yaygın adlarıyla "Anadolu üniversiteleri" de taşranın bu özelliklerini paylaşır. Üniversite, taşraya özgü ilişki biçimlerinin ürettiği bir yapı olmasa da bulunduğu taşra kentinin ilişki ağları içinde

⁵ Bu konuda, Mihçı'nın (1999) akademisyenlerin örgütlü mücadeleye mesafeli tavrının nedenlerine ilişkin değerlendirmelerini içeren yazısına bakılabilir.

kurumsallaşır. Her bir taşrayı merkeze yaklaştıran iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler, taşra üniversitelerinde bilimsel bilgi üretimi koşulları üzerindeki etkileri açısından da radikal bir öneme sahiptir. Bu olanaklar, taşra üniversitelerinin yerel üstü ölçeklerle etkileşim olanaklarını artırır, fakat yerele daha yakın ve yerel etkilere daha duyarlı oldukları gerçeğini değiştirmez.

Taşra üniversitesi, metropol kentler dışında kurulmuş, rekabet temeline dayalı kapitalist çalışma rejimi ile yarı feodal toplumsal ilişkilerin birlikte yaşandığı, yerleşme düzeyinin yüksek olduğu bir akademik ortam ve ilişkiler sistemi olarak tanımlanabilir. Taşra üniversiteleri de her şeyden önce, hem yerel üstü (ulusal ve uluslararası) ölçekteki ekonomi-politik koşulların parçasıdır hem de yine yerel üstü ölçeklerde gelişen piyasayla bütünleşmiş bilim siyasalarının etkisi altındadır. Taşra koşulları, işte bu bilim siyasasının pratiğini belirleyen koşullara eklenir. Bu üniversiteleri, köklü büyük kent üniversitelerinde çalışanların ve yetişenlerin istemeden "düşükleri", ilk fırsatta "kaçmaya" çalıştıkları yerlere dönüştüren de büyük ölçüde taşranın sunduğu sınırlı kentsel olanaklar ve üniversite üzerindeki etkileridir. Ama onlar "kaçsa" da bu üniversitelerde çalışan büyük bir kitle var.

Türkiye'de Anadolu kentlerinde üniversiteler kurulmasına ilişkin siyasalar 1950'lere dayanır. Bu dönemde kurulan üniversitelerin Cumhuriyet'in ilk dönemlerindeki siyasaların ürünü olduğu söylenebilir. Bu dönemde, bölgelerarası dengenin sağlanması, ulusal bütünlüğün korunması gibi kuruluş dönemi siyasalarının etkisi söz konusudur (Kaynar, Parlak, 2005: 28; Arap, 2010: 10-11). Fakat özellikle 1980 sonrasında üniversite sayısındaki artış, bilimi halka götürme siyasalarının ürünü olmaktan çok merkezi ve yerel ölçekteki siyasi ve ekonomik taleplerin sonucudur. "Her ile bir üniversite" siyasası, YÖK'lü zamanlarda ANAP iktidarı ile başlamıştır. Bu dönemde yerel aktörlerin üniversite talepleri de daha açıktır, hemen her taşra üniversitesinin ardında yerel girişimcilerden, siyasal partilerden ve kentin öteki aktörlerinden oluşan formel ya da informel bir örgütlenme vardır. Yerel ekonomik büyümeye ilgili bu yerel taleplerle yükseköğretimi rekabet koşulları içinde işleyen bir piyasa olarak ve istihdam siyasasının bir aracı olarak düzenlemek isteyen ekonomik ve siyasal iktidarlarının taleplerinin çakışması üniversite sayısının artması ile sonuçlanmıştır. Bugün Türkiye'de her ilde en az bir devlet üniversitesi ve kent ekonomilerinin sunduğu kârlılık koşullarına göre büyük kentlerden başlayarak orta ölçekli kentlere doğru yayılmaya devam eden çok sayıda vakıf üniversitesi görünümünde işleyen özel üniversite vardır.

Üniversite sayısının artmasının üniversite okuma olanağını kitleleştirirken doğurduğu öteki bir sonuç taşralaşma olmuştur. Türkiye'de üniversiteleşme oranının artırılmasına yönelik siyasalar, "taşraya bilim ve yükseköğretim götürme" söylemi altında bir yandan gençlerin ve ailelerinin umutlarının sömürsüne dayanırken öte yandan da kent ekonomilerine girdi sağlama ve gençleri bir süre daha iş piyasasının dışında tutma amaçlarına hizmet etmektedir. Bunlar zaman zaman gündeme gelen ve değerlendirilen

konulardır. Fakat üzerinde çok durulmayan boyutlardan biri taşra üniversitelerinin bilim üretimi için sağlayabildiği koşullardır.

Türkiye’de taşra üniversitelerini tanımlayan önemli niteliklerden biri de hemen hepsinin kent çeperinde büyük yerleşkelere (kampüslere) sahip olmasıdır. Büyük kentlerde, kent toprağının rant değerinin çok yüksek olduğu ve ormanların veya öteki kamusal alanların işgali dışında (“hukukun etrafından dolaşarak” Koç Üniversitesi’ne kiralanan İstanbul Sarıyer Mavramoloz Ormanı örneğindeki gibi) geniş arazi bulmak mümkün değilken taşra kentlerinde üniversite yerleşkeleri hem yeni rant alanları yaratmaya yönelik kentsel mekân siyasalarının hem de kent ekonomisinin en önemli unsurlarındandır.

“Yerleşke üniversiteleri”, gündüzleri ortalama 20-30 bin tüketici nüfusu barındıran, yarattıkları istihdam, gereksindikleri yapılı çevre ve kentsel işlevler nedeniyle kent ekonomilerini besleyen tüketim kasabalarıdır. Kreş, ilköğretim okulu, hatta özel ilköğretim okulu, postane ve banka şubesi, alışveriş merkezi gibi olanaklara sahip birçok yerleşke üniversitesi aynı zamanda bulunduğu kentten görece olarak bağımsız bir uydu kent niteliğindedir. Dolayısıyla öncelikle bulunduğu kentin sermaye çevresi için önemli sermaye birikim fırsatları sunmaktadır. Sınıf içi rekabet ilişkileri açısından bakıldığında başta bankalar olmak üzere uluslararası firmaların yanı sıra kentin her düzeydeki girişimcisi ve esnafı, üniversitenin yarattığı ekonomiden değişen ölçülerde yararlanır. Üniversite üzerinden yürüyen yerel siyaset tartışmalarının merkezinde çoğunlukla bu dolayımında gelişen çıkar çatışmaları vardır. Nitekim taşradaki hemen her bir üniversitenin kuruluş sürecinin ardında kentin önde gelen girişimcilerinin, sermaye örgütlerinin, siyasetçilerinin yer aldığı bir vakıf ya da dernek vardır. Aynı zamanda kentteki egemen iktidar bloğu içinde yer alan ve genellikle yapılarında informel olarak dini ilişkileri de taşıyan bu kesimler, üniversitenin kurulmasından sonra da ihalelerin dağıtımından, üniversite rektörünün belirlenmesine ve her düzeyden eleman alımına varıncaya kadar üniversite üzerindeki etkilerini korumaya çalışırlar.

Yukarıda da vurgulandığı gibi Türkiye’de “YÖK’le taçlanan” üniversite sistemi en tepesinden siyasal iktidara göbek bağı ile bağlı, örgütlü ve kurumsal bir iktidar sistemidir. Bu bağlamda her bir üniversite yönetimi merkezden devşirdiği ve yerelden sağladığı güç ile kendi iktidar alanını oluşturur. Taşra koşullarında bir iktidar alanı olarak üniversiteler, kentteki çeşitli iktidar odaklarıyla uzlaşma ya da çatışma ilişkileri içine girer. Özellikle taşra kentlerinde yerel iktidar ağları üniversiteler üzerinde daha etkilidir. Üniversite içi iktidar odakları, yalnızca üniversite içindeki ya da bulunduğu yereldeki güç odakları ağı içinde oluşmaz. Merkezi ölçekteki iktidar odaklarına da oldukça duyarlıdır.

Merkezi ve yerel ölçekteki dışsal iktidar güçlerinin baskıları karşısında köklü büyük kent üniversiteleri ve taşra üniversiteleri, aynı dirence sahip değildir. Taşra üniversiteleri, akademik kurumsal kültürün zayıf oluşu,

kurumsal geleneklerin oluşmamış olması, yerel etkiler altında şekillenmiş olması, örgütlü muhalefetin zayıflığı vb. nedenlerle karşı hareket üretme, özerkliğini ve dolayısıyla bilimsel bilgi üretebilme koşullarını koruma konusunda güçlü dinamiklere sahip değildir.

Merkezi ve yerel dışsal aktörler açısından rektör en önemli üniversite-içi aktördür. Üniversitelerin hiyerarşik ve antidemokratik yapıları nedeniyle hem merkezi hem yerel iktidar güçlerinin üniversiteye aktarımında rektörler önemli bir işlev görür. Taşrada rektör, yalnızca üniversitenin değil kentin de en önemli karakterlerinden biridir. Fakat hiçbir rektör tek başına iktidar sahibi değildir; kendisinin rektör olmasını sağlayan aktörlerin içinde bulunduğu yerel ve üniversite-içi iktidar bloğu ile paylaşır iktidarını. Yukarıda anlatılan rektör seçim modeli, üniversite-içi iktidar bloğunun (beraberinde muhalif blokları da üreterek) merkezi ve yerel iktidar bloğu ile ilişkisel olarak oluşmasına ve yeniden şekillenmesine zemin hazırlar. Taşra üniversitelerinin en belirleyici özelliklerinden biri bu noktada ortaya çıkar; kentteki yerel iktidar bloğu ve rakip bloklar, rektör seçimlerinin başından itibaren sürecin içindedir. Seçim kulisleri, çoğu zaman üniversiteden önce kentte başlar. Kentin milletvekilleri başta olmak üzere öteki siyasi ve ekonomik aktörler hem yerelde hem Ankara'da aktif bir çalışma yürütürler. (Süreç bazen öylesine üniversite dışı iktidar ilişkileri üzerinden işler ki bazı rektör adayları, seçim çalışmalarını açıkça "*Benim arkamda 'X' siyasetçi/cemaat var; atanmam kesin.*" söylemine dayandıracak kadar ileri gider. Hatta öğretim üyeleri de atanma şansı yüksek olan adaya göre karar verirler. Nitekim seçim, bu atamanın meşrulaştırılmasından öteye gitmez.) Sonuç olarak, seçimi kazanan üniversite-içi iktidar bloğu hem yerel hem merkezi iktidar bloğunun parçası olarak yapılandığı gibi, üniversiteyi de onlara karşı bağımlılık ve borç ilişkisi ("*hesaplı biat*") içinde yönetmek zorunda kalır. Bu bağımlılık ilişkisi dolayımında üniversitenin yarattığı büyük yatırımlar veya rutin ihtiyaçların karşılanmasına ilişkin ihaleler yerel iktidar bloğunun informel etkisi altında gerçekleşir ve bu blok içinde paylaşılır. Üniversite-içi muhalif blok(lar) ise genellikle pasif bir muhalefet yürütür; bir sonraki rektör seçimlerinde harekete geçene kadar.

Yerel ekonominin çok küçük olduğu kentlerde 2008 kuşağında kurulan üniversitelerde daha ilginç bir durum yaşanıyor. Bu küçük kentlerdeki üniversiteler, özellikle kurucu rektörle ilişkisel olarak daha eski bir üniversiteden bir ekip tarafından oluşturuluyor. Örneğin Bingöl Üniversitesi'nin Fırat Üniversitesi'nin, Şırnak Üniversitesi'nin Selçuk Üniversitesi'nin, Muş Alpaslan Üniversitesi'nin ise Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nin etkisi altında kurulması gibi. Dolayısıyla yeni üniversitede iktidar bloğu bu ekip tarafından oluşturuluyor. Oldukça geniş devlet ödeneği ve yapılaşma ihtiyacı olan bu üniversitelerin ihaleleri kurucu ekibin eski ilişkileri nedeniyle geldikleri üniversitenin bulunduğu kentin girişimcilerine verilebiliyor. Yeni üniversitenin iktidar bloğunun yerel iktidar bloğu ile yaşadığı ilk çatışma konularından biridir bu. Ancak süreç içerisinde çatışma ve müzakerelerle burada yeni ittifaklar oluşur. (Bu noktada belirtmeden geçemeyeceğim; bu

yeni üniversitelerden birine atanmak istiyorsanız "hamili kart yakınımıdır" kartını üniversite-içi iktidar bloğunun geldiği üniversiteden bir kişiden almanız gerekir!)

Yukarıda açıklanan nedenlerle rektör seçimleri, bir kurum ve iktidar alanı olarak üniversitenin kadrolarından işleyişine ve yönetim anlayışına kadar değişmesine yol açar. Hatta kimi zaman, büyüğünden küçüğüne, idari ve akademik bütün yönetim basamakları eski ekibin "*adamlarından*" kurumsal hafızayı ve deneyim aktarımını kesintiye uğratacak ölçüde "*temizlenir*". Değişiklik üniversite içindeki bu "toptan el değiştirme" ile kalmaz, üniversitenin kentteki ilişkili olduğu, mal ve hizmet aldığı yerel aktörler de değişir. Günümüz koşullarında bütün taşra üniversitelerinde sağ/muhafazakâr yapıların egemenliği nedeniyle, bu el değiştirme bu grupların kendi içinde yaşanmaktadır. Hatta milliyetçi/muhafazakâr yapının neredeyse homojen bir nitelik kazandığı bazı üniversitelerde bile rektör seçimleri üzerinden su yüzüne çıkan bu çatışma ve kutuplaşma siyaseti bir sonraki seçime kadar devam eder. Rakip ekibin "*adamlarına*" idari görev vermeme, kadro unvanlarını vermeme, araştırma fonlarından yararlandırmama, yurt dışı fonlarından yararlandırmama, eski ekiple ilişkili yerel girişimcilere ihale vermeme gibi.

Merkezdeki ve yereldeki iktidar bloklarının muhalif kanatlardan olması ve üniversite yönetimini yerel iktidar bloğunun desteklemediği bir ekibin elde etmesi durumunda ise üniversite ile kent arasında sancılı bir süreç yaşanır. Üniversite yönetimi, birbiriyle ittifak halindeki merkezi ve yerel iktidar bloğunun karşısında konumlanmışsa gerilim çok daha yüksek boyutta yaşanır. Bu durum kent ile üniversite arasında bir çatışma ürettiği gibi üniversite içinde de çok açık kutuplaşmaların yaşanmasına yol açar. Üniversite yönetimi, merkezi ve/veya yerel iktidar bloğunun desteklediği bir grubun elinde geçer geçmez de eski grupla "*hesaplaşma*" başlar.

Üniversite-içi iktidar bloğunun etrafında gelişen bu iktidar ilişkileri, emek sınıfının değişik katmanlarını birlikte içeren üniversitedeki bütün katmanlara ve ilişkilere sızar. En göze çarpan etkileri akademisyenler üzerinde gözlemlenebilir. Akademisyenlerin geleceği, büyük ölçüde üniversite-içi iktidar bloğu ile ilişkilerine bağlıdır çoğu zaman. Bu bloğun uzağında ya da karşısında olmak taşra üniversitesinde hayatı ve çalışmayı tahmin edilemeyecek ölçüde güçleştirebileceği gibi gerekli vasıflar taşınmasa bile hızlı yönetsel ve akademik yükselmeler elde edilmesine yol açabilir. Çok nitelikli araştırmalar yapmak ve saygın bir bilim kuruluşunun ya da derginin bilim kurulunda yer almak üniversite içinde güç artırmayabilirken üniversite-içi iktidar bloğuna yakın olmanın bu konuda doğrudan sonuçları olabilir. Akademisyenlerin önemli bir kısmının aydın sorumluluğundan ve akademik etikten uzak bir biçimde kariyer ve makam arayışı ise dönüşümsel olarak iktidar bloğunu besleyen bir etki yaratır. Çoğu zaman kadro unvanı alabilmek ya da bir üniversiteden diğerine geçebilmek konusunda da akademik birikimin hemen hiç etkisi olmaz. Bu iktidar blokları güçlü bir "cam tavan etkisi" oluşturur. Mağdur olduğunuzda yargıya başvursanız bile bu

"cam tavanı" belgeleyemeyeceğiniz için sonuç alamazsınız; sonuçta iş kılıfına uydurulmuş, kararı "ilgili kurullar" vermiştir. Başka bir üniversiteye giderek çözüm üretmek de hayal olabilir; çünkü bir de bu üniversite-içi gruplar arasında işleyen informel ağ vardır; hem "iktidar" olanlar hem de iktidar olmasa da "muktedir" olanlar arasında. Siz bir adım atar atmaz onlar da harekete geçer. Kısacası memleket sınırları içinde sığınacak yer bırakmazlar size. Bu zemin içinde akademisyenlerin çoğunluğunun seçtiği yol, değişen iktidar bloğuna göre yeniden konumlanmaktır. Hatta bunun somut göstergeleri günlük hayat içinden verilebilir. Örneğin daha laik, modern bir dünya görüşüne sahip bir rektörün ve iktidar bloğunun döneminde alkolün de servise dâhil olduğu ve modern canlı müziğin eşlik ettiği yemekler, kokteyller tıklım tıklım dolarken, İslami referanslar taşıyan bir rektörün ve iktidar bloğunun üniversite yönetimini devralmasıyla birlikte üniversite camisi dolmaya başlayabilir. Kokteyl ve cami katılımcılarının büyük bir kısmı aynı kişilerdir.

Cesaret, merakla beraber akademisyenin hamurunda bulunması gereken şey olsa da üniversite içindeki bu hiyerarşik, otoriter ve belirli bir ideoloji ile donanmış iktidar ilişkileri ortamında örgütlenmek taşra akademisyenleri için başlı başına bir cesaret işidir. Taşrada örgütlenme de başka türdür; üniversite-içi ve dışsal iktidar değişimlerine oldukça duyarlıdır. Önceki rektörün zamanında kurulmuş bir derneğin üyeleri, yeni dönemde "eski rektörün adamları" sıfatı kazanabilirler. Örneğin "eski rektör" zamanında kurulan İnönü Üniversitesi Öğretim Elemanları Derneği'nin üyelerinin dörtte birinin rektör seçimlerini izleyen bir iki ay içinde istifa etmeleri ve geri kalanların yarısından çoğunun da pasif üye durumuna geçmesi başka nasıl açıklanabilir? Hele bir de "50/d" kadrosunda araştırma görevlisi iseniz örgütlenmek için gerçekten cesur olmanız gerekir. Hak aramanın en pragmatik yolu izlenir o yüzden: güçlü olana yakın durmak, yarı feodal, informel ilişki biçimlerini izleyerek lehine işleyecek koşulları aramak. Araştırma görevlilerinin her yıl sözleşmelerinin yenilenmesi zorunluluğu, onları "hesaplı biat" ilişkilerine ve daha yukarıdakilerin iktidar zemini içine çeker. Hatta araştırma görevlileri, yakın oldukları hocanın ya da "dayılarının" gücüne göre kendi aralarında hiyerarşiler oluşturur. Başka bir örgütlenme pratiği ise hem akademisyenler hem memurlar için daha güvenli bir liman sağlayan iktidara yakın sendikalara üye olmaktır. Dünya görüşü ve siyasal duruşu tamamen farklı olmasına karşın çok sayıda üniversite çalışanı, mesleki konumlarını ve özlük haklarını koruyabilmek için merkezi iktidar bloğu ile (günümüzde taşra üniversitelerin hemen hepsinde yönetimi elinde tutan merkezi iktidar bloğu ile ittifak ilişkisi içindeki üniversite-içi iktidar bloğu ile de) yakın ilişkisi bilinen Eğitim-Bir-Sen'de örgütlenmek yolunu seçmektedir. Örneğin üniversite ile ilgili bir sorununu çözmek için dava açmak durumunda olan bir memur muhalif duruşu ile bilinen Eğitim Sen'den istifa edip Eğitim-Bir-Sen'e üye olabilmektedir. Dahası doçent kadrosu bekleyen öğretim üyesi de aynı yolu kullanabilmektedir.

Üniversiteler, bilimin ve eleştirel düşüncenin mekânı olma iddiasını taşıyalar da şeffaflık düzeyi en düşük kurumlardandır. Bu nedenle hangi merkezi ve yerel aktörlerle nasıl ilişkilendiklerini belgelemek oldukça zordur. Ancak bazı simgesel göstergeler öylesine açık biçimde ortaya koyar ki bunu; örneğin fahri doktora unvanları. Darbe dönemi ürünü olan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, üniversite senatolarına fahri akademik unvanlar verme yetkisi vermiş fakat bu konuyla ilgili ölçütleri düzenlememiştir. Üniversite senatoları kendi "iradi ölçütleri" ile belirlemektedir kimlere fahri doktora unvanı vereceklerini. Dolayısıyla verilen fahri akademik unvanlar üniversitelerin bilim ve etik anlayışlarını yansıtan önemli bir göstergedir. Nitekim pratikte fahri doktora unvanları, üniversitelerin yöneticileri için iktidarın iltimasını kazanma ve yeniden atanmak için destek sağlama çabasına, siyasetçiler için ise üniversiteler üzerindeki iktidarlarını onaylatma ve yeniden üretme yollarından birine dönüşmüştür. Rektörlerin cumhurbaşkanının onayıyla atanmaya başladığı 1981 sonrasında bu unvanlar son derece siyasallaşmış, bütün cumhurbaşkanları üniversitelerden fahri doktora unvanları almıştır; 12 Eylül Darbesi'nin sorumlularından Kenan Evren bile Türkiye'nin en eski ve kurumsallaşmış bir üniversitesinden (İstanbul Üniversitesi) fahri doktora unvanı alabilmiştir.⁶ Başbakanların, bakanların ve diğer siyasetçilerin büyük ölçüde payını aldığı bu fahri akademik unvan dağıtımını tartışmalı kılan önemli bir nokta da bu kişilerin görevde (iktidarda) oldukları dönemlerde verilmesidir. Şaşırtıcı olmayan bir biçimde de bu unvanlar hiçbir siyasetçi tarafından da geri çevrilmemiştir. Üniversite-içi iktidar bloğu ile merkezi iktidar bloğu arasındaki ilişkiler açısından fahri doktora unvanlarının ne anlam taşıdığına İnönü Üniversitesi örneğinde bakabiliriz. 2008-2015 dönemi içinde verilen altı fahri doktora unvanından yalnızca biri bir akademisyene, ikisi AKP iktidar bloğuna yakınlığı ile bilinen iki sermaye sahibine, üçü de (ikisi AKP'li ve halen iktidardaki siyasetçi olmak üzere) siyasetçilere verilmiştir.⁷ Özellikle görevdeki rektörün ikinci kez aday olduğu rektör seçimleri öncesinde ve dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın kentte bulunduğu bir günde yapılan bir açılış töreni sırasında, rektörün AKP iktidar bloğuna ve özellikle Başbakanı yakınlığı ile bilinen bir sermaye sahibinin kendisi de sanayici olan babasına "elini öperek" fahri doktora unvanı vermesi çok çarpıcı bir durum oluşturmuştur. Bu durum, birçok kişi tarafından yalnızca geleneksel değerlere aidiyetin işareti ya da rektörün bu davranışını övgüyle karşılayan Başbakanlık eski basın sözcüsü Akif Beki'nin (2012) yaptığı gibi kentin hayırseverleriyle iyi ilişkiler kurarak başarılı bir rektörlük yapmanın gereği olarak sunulsa da gerçekte olan şey

⁶ Fahri doktora unvanlarının uluslararası ilişkiler alanında da oldukça siyasi biçimde kullanılabildiğinin en çarpıcı örneklerinden biri Türkiye Suriye ilişkilerinin oldukça iyi olduğu dönemde, dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'a Suriye Halep Üniversitesi tarafından verilen fahri doktora unvanının ilişkilerinin bozulduğu 2013'te geri çekilmesidir ("Suriye...",2013).

⁷ Verilen fahri doktora unvanları şunlardır: Prof. Dr. Marcella Frangipane (2011), Mahmut Çalık (2012), TBMM Başkanı Cemil Çiçek (2012), Eski Saadet Partisi Genel Başkanı Recai Kutun (2013), Erman Ilıcak (2014), Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan (2015).

rektörün üniversite içindeki iktidarını sürdürüebilmek için merkezi iktidardan güç devşirmeye çalışmasıdır.⁸

Kentin önemli aktörlerinden biri olan rektörün ve üniversitesinin başarısı ise niceliksel büyüklüklerle ölçülür; rektörün görev süresi içinde yapılan yayın sayısı, açılan fakülte ve bölüm sayısı, alınan öğrenci sayısı, yapılan bina ve asılan tabela sayısı, yapılan ameliyat sayısı, en önemlisi de elde edilen gelir miktarı. "Dünyada ilk" ve "en büyük" işlerle kente ve üniversiteye marka kazandırmanın yanı sıra üniversiteyi "taşra üniversitesi" olmaktan kurtarma arayışını da unutmamak gerek. Taşra kentinin de buna ihtiyacı vardır. Kent siyasalarında neoliberal dönüşümün yansıması olan küresel piyasada "yarışan kentler" dinamikleri içinde *marka kent* olma çabasının en önemli bileşenlerinden biri üniversitelerdir çünkü. Hemen bütün taşra üniversitesi rektörlerinin ve rektör adaylarının amacı görev süreleri içinde bir "tarih yazıp", üniversitelerini niceliksel olarak büyüterek; yapıyı kapalı alan miktarını, fakülte sayısını, öğretim üyesi sayısını, öğrenci sayısını, yayın sayısını, tıp fakültesi ve hastanesi varsa bakılan hasta sayısını⁹ vb. artırarak kurumlarını "taşra üniversitesi olmaktan kurtarmaktır" ("Taşra...", 2009; "Mersin...", 1999; "ÇOMÜ...", 2013; "KSÜ...", 2010).

Özellikle 2008 kuşağında kurulan çoğu toplam "üç profesörlü" üniversitelerde ise yalnızca rektör değil, birden fazla görev aldıkları için "iktidar yoğunlaşması" yaşayan çok sayıda "rektörcük" vardır. Bu üniversitelerde az oldukları için çok kıymetli olan bu profesörler ve doçentler, hatta yardımcı doçentler birden fazla yönetim görevini birden üstlenmek durumundadır. Rektör yalnızca rektör değildir; aynı zamanda birkaç fakültenin dekanı, bir enstitünün müdürü, bir bölümün başkanı olabilir. Örneğin bir yardımcı doçent, dekan vekili, birkaç bölümün başkanı, bir yüksekokulun müdürü olabilir. Bu yönetim görevlerinin sinerjik etkisiyle her biri çoklu iktidar alanlarında kendi "beyliğini" kurar. Bu üniversitelerin yeni öğretim üyelerine zorunlu ve acil gereksinimi olmasına karşın iktidarlarını paylaşmak istemeyen "beyler" nedeniyle bu üniversitelere öğretim üyesi olarak girmek deveye hendek atlatmak kadar zordur. Aynı biçimde yöneticisi oldukları akademik ve idari personeli "*süründürme kapasiteleri*" de yüksektir. Bu iktidar yoğunlaşmasının verdiği sarhoşluk, bazı üniversitelerde bu "beylerin" işi bölüm kurullarının ve fakülte yönetim kurullarının yerine geçip tek başına kararlar vermeye, akademisyenlerin yaptıkları araştırma konuları üzerinde denetim kurmaya (hatta aylık formlarla takip edenler var), "onaylamadıkları" konularda çalışmamalarını "güçlü bir biçimde" telkin etmeye, konusunu onaylamadıkları bildiriler için kongrelere gitmelerine izin ve teşvik vermemeye, hatta örneğin "faizin haram olduğunu ispatlayacak

⁸ Bu konuda ilginç bir yazı için bkz. Şenel, 2014, s. 18-37.

⁹ Bu yaklaşımın çarpıcı örneklerinden biri İnönü Üniversitesi'nde yapılan 1000. karaciğer nakli ödül törenidir. Üniversite'nin 1000. ameliyat için ödül vermesi kadar çarpıcı olan törene katılan protokolün düzeyidir. İktidar ve ana muhalefet partisi milletvekillerinden Sağlık Bakanı yardımcısına, Validen, Belediye Başkanına, 2. Ordu Komutanından sivil toplum örgütü temsilcilerine kadar herkes oradadır ("İnönü Üniversitesi'ne ..." 2013; "Bu Gurur...", 2013).

çalışmalar yapın” diyerek araştırma konusu telkin etmeye varacak kadar ileri götürmelerine neden oluyor.

Öğretim üyesinin sınırlı, doçent ve profesörün daha da sınırlı olduğu yeni kurulan taşra üniversitelerinde akademik hiyerarşinin alt basamaklarında da güçlü iktidar odakları oluşur. Örneğin yeni kurulan üniversitelerde genelde olduğu gibi araştırma görevlisinin çok öğretim üyesinin az olduğu bölümlerde, yardımcı doçentler de kendilerine iktidar zemini yaratırlar. Araştırma görevlilerinin emeği üzerindeki en büyük sömürü bu kişiler tarafından yapılır. Bir yandan ücretini kendilerinin aldığı dersleri araştırma görevlilerine yaptırır diğer yandan da araştırma görevlilerinin araştırmalarına kendi isimlerini ekleyerek “yayın sahibi” olurlar. Birgün doçent olurlarsa bunu araştırma görevlilerine borçludurlar. Doçent ve profesör olduklarında da araştırma görevlilerinin emeğinin üzerinden ellerini çekmezler. Daha kötüsü, bu durum, kurum kültürüne dönüşen bir etki yaratır ve yardımcı doçent olan eski araştırma görevlileri de bu düzeni sürdürmeye başlar. Kendisi araştırma görevlisiyken yaşadığı “süründürülme” ve “sömürülme” deneyimine karşın öğretim üyesi olduğu günün ertesinde “süründüren” ve “sömüren” rolüne bürünüyor birçok taşra yardımcı doçenti. Çoğu 50/d kadrosunda olan araştırma görevlileri ise iş güvencesi ile hocalarının talepleri arasında sıkışmış bir biçimde “hesaplı biat” ilişkilerinin parçası oluyor.

Taşra üniversitelerinde akademik ortam kültürü de kendi yerelinin koşullarında oluşur. Akademik kadroların oluşturulmasında bilimsel ölçütlerden çok yerel ilişki ağlarının ve öteki ölçütlerin belirleyici olması, genç akademisyenlerin lisans, yüksek lisans (ve varsa doktora) eğitimlerini burada almaları durumunda öteki bilim kurumlarının ortamlarını tanıyamamaları (yerel ağın sınırları dışına çıkamamaları) akademik ortamın niteliğini belirleyen önemli etkenlerdendir. Atanma sürecinde informel ilişki ağlarının kullanılması durumunda etrafta “seni oraya ben getirdim” diyen birilerinin varlığı da bu ortam koşulları üzerinde etkilidir. Taşradaki en önemli sorunlardan biridir; daha akademiye girerken üniversite-içi ya da dışsal iktidar ilişkilerini kullanmak ve daha yolun başından “hesaplı biat” ilişkilerine dahil olmak. Akademiye bu şekilde giren kişilerin akademik yeterlilik ve etik anlayışları konusunda zafiyet içinde oldukları genellemesinde bulunmak hiç haksızlık yapmak olmaz. Akademik çürümenin en büyük sorumlularının başında onlar vardır. Çünkü onların çıkarı akademik ölçünleri düşürmekten yanadır. Ama gelin görün ki akademik yeterliliğiniz yüksek olsa da benzer ilişkileri kullanmadan bu üniversitelere girmek ve buralarda tutunmak zordur.

Bu akademik koşullar altında araştırma ve yayın yapmak da ayrıca ele alınması gereken bir konudur. Üniversite sisteminde araştırma ve eğitimin birbirinden koparılmasının en çarpıcı sonuçları taşra üniversitelerinde gözlemlenebilir. İşin aslı da taşra üniversitelerinin zaten bu ayrımın ürünleri olmalarıdır; ama yine de bu üniversitelerde çalışan, paralı ya da parasız programlarda ders yükü altına sokulmuş (kendisi de buna itiraz etmeyen) akademisyenlerden de “bilimsel yayın” yapmaları beklenir. Taşrada da üniversitenin ve eğitimin piyasalaşması büyük kent üniversitelerinden geri

kalmaz: ikinci öğretim, uzaktan öğretim, yaz okulu, tezsiz yüksek lisans, projeler vb. Bunların her biri yeni ek gelir kaynağı, yeni ders ve iş yükü demektir. Bu koşullar altında, her bir taşra üniversitesinin rektörünün hedefi, yayın sayısı üzerinden kendi döneminde üniversitesinin başarısını ispatlamaktır. Ama aslında yapılan ana iş ağır bir ders yükünden kalan zamanda araştırma, başışlayın dilim sürçtü, "yayın" yapmaya çalışmaktadır. Sizden iyi bir araştırma yapmanızı bekleyen de yoktur zaten; bir "yayın ve puan fetişizmi" ile "yanlış bir ideoloji" içermemek koşuluyla niteliği ne olursa olsun yayın yapmanızı istenir. Üniversite sıralamasını yükseltmeye yarayacak dergilerde yayın yapmak önemlidir ayrıca. Bir de piyasa değeri yüksek bir teknoloji üreterek, herkesten çok ameliyat yaparak vb. üniversitenizin adını basına taşıyıp üniversitenizin "marka değerini" yükseltirseniz sizden daha ne istenir. Böyle bir "başarı" gösterirseniz ideolojik farklılıklarınız bile görmezden gelinebilir.

Akademik kariyer basamaklarına erişimde ve ek gelir sağlamada akademik çalışmaların niceliksel olarak denetimi, yayın patlamasının yanı sıra nitelik kayıplarının da doğrudan nedenlerinden biri. "Bu yıl kaç yayın yaptın?" "Kaç puanın var?" soruları en sık sorulan sorulardandır. Ama kimse kimsenin hangi konuda ne yazdığını, nasıl yazdığını, ne dediğini tartışmaz. "Yayın patlaması" yaşanırken "bilim patlaması"nın yaşanmıyor olmasını açıklayan etkenlerden biri budur; puan fetişizmi. Türkiye'de puan fetişizminin motive ettiği koşullar, öylesine bir akademik yayın ortamı oluşturmuştur ki en kötü/yetersiz bir yazının bile yayımlanacak bir yayın bulamaması söz konusu değildir. 2015 genel seçimi öncesi gelen akademik zam ve akademik yayın teşvikinin Türkiye'de yeni bir "bilimsel" yayın patlaması yaratacağını tahmin etmek güç değil. Daha şimdiden pek çok akademisyen "yayın faaliyetini" hızlandırmaya başladı. Bunun dolayımında akademik hiyerarşik ilişkilerin sonucu olarak da araştırma görevlilerinin yükü ve emekleri üzerindeki sömürü oranı bir kat daha arttı bile; hocalarının yeni "yayınları" için literatür taramak, alanda anket uygulamak, veri girmek vb., hocalarıyla "sözde" ortak yayınlar yapmak zorundalar.

Taşrada akademik ortam ilişkilerini belirleyen önemli bir olgu da ataerkil kültür ve iktidar ilişkileridir. Ataerkil iktidar öteki iktidar ilişkileri ile almaşık niteliktedir. Birçok üniversitede rektörler ve dekanlar, paternalist bir yönetim anlayışı sergiler. Daha da ileri gidip buna ataerkil kültürün ritüellerini de ekleyenler var. Örneğin şu anda görevde olmayan bir Güneydoğu Anadolu üniversitesi rektörü, göreve yeni başlayan araştırma görevlilerini makamında kabul edip elini öptürerek "babalarının hayır duasıyla" işe başlamalarını sağlayabilmişti! Bu kadar ataerkil bir kurumda bir kadın akademisyen olmaksızın daha zordur. Her şeyden önce informel "erkek ortamlarında" alınarak formel ortamlara taşınan karar süreçlerinin dışında kalırsınız. Hem kadın hem de iktidarla farklı siyasal duruşa sahip bir akademisyenseniz iktidar alanına sızmak neredeyse olanaksızdır. Üstelik sizinle benzer konumu paylaşan çok kişi yoksa bu durum sizi "boyalı kuş"a çevirir (Kosinsky, 2003: 58).

Uzun sözün kısası, taşra üniversitelerinde akademik özgürlükler ve bilimsel bilgi üretme olanakları, yukarıda anlatılan çoklu ve birbiriyle geçirgen ilişkilere sahip iktidar ilişkileri arasına sıkışmıştır. Akademisyenler ise bu ilişkilerin dışında değil tam ortasındadır.

Sonuç

Yukarıda Türkiye’de bilimsel araştırma faaliyetlerinin gerçekleştiği alanı düzenleyen ve yöneten temel kurumlar olan üniversitelerin içindeki iktidar yapılarını, bu yapıların yerel ve yerel üstü ölçeklerdeki siyasal ve ekonomik iktidar odaklarıyla ilişkilenmelerini ortaya koymaya çalıştım. Bu anlatılanlar ışığında, üniversite özerkliğinin ve akademik özgürlüklerin yalnızca dışsal aktörlerinin baskısını önleyerek sağlanamayacağını bir kere daha vurgulamak yerinde olur sanırım. Bu konuda, siyasetin ve sermayenin üniversiteler üzerindeki iktidarını, kendi güçlerinin alameti olarak görmek yetersiz bir açıklama olur. Bu dışsal güçleri, üniversite içinde etkili kılan kendi içinde de iktidar mücadelesi veren üniversite-içi aktörlerdir. Üniversite özerkliği ve akademik özgürlükler, işte bu dışsal ve içsel iktidar ilişkileri kapanına sıkışmıştır.

Taşra üniversitelerinde ise iktidar ilişkilerinin uzağında bilimsel faaliyetler yapabilmek, akademik özgürlükleri sağlamak bir kat daha zordur. Çünkü taşra ne kadar uzağı işaret etse de yerel üstü ölçeklerdeki siyasal ve ekonomik iktidar ilişkilerinin bilimsel faaliyetin gerçekleştiği ilişkiler sistemine ve bilim insanı ile araştırma nesnesi arasına sızmasını engelleyecek kadar uzak değildir. Üstelik bunlara ek olarak yarı feodal ve ataerkil değerlerle yüklenmiş yerel iktidar ilişkilerinin yakın kıskacı söz konudur.

Sonuç olarak, Türkiye’de üniversitelerin taşraya doğru gittikçe daha sorunlu bir hal alan kurumsal özerkliklerini ve bilimsel düşüncenin özgürlüğünü koruma konusundaki zafiyetinin görülmesi zorunludur. Bu zafiyetin altında yatan en önemli nedenler, üniversitelerin giderek toplumdan uzaklaşırken siyasal ve ekonomik iktidarlarla ilişkilenmeleri ve kendi içlerinde de antidemokratik bir yapıya sahip olmalarıdır. Özgür bilimsel araştırma geleneği, nesnel tarihsel ve toplumsal koşullardan bağımsız bir biçimde gelişmez. Toplumsal koşulların bilim üretimini desteklememesi, bilim emekçilerinin dar alana sıkışmasına, bilimin sıradan bir kariyer mesleğine dönüşmesine yol açar. Bugün geldiğimiz noktada, Türkiye’de saf bilgiyi arayan bilim, birkaç küçük korunaklı adaya sıkışmıştır. Geri kalan bilim çevresi ise siyasal ve ekonomik iktidar odaklarından güç devşirerek, onların üniversiteler üzerindeki hegemonyasını yeniden üreterek kendi akademik alanlarında birbirleriyle iktidar mücadelesi vermektedir. Akademisyenler, doğadan ve toplumdan soyutlanmış, üniversite içindeki kariyer ilişkilerine hapsolmuştur. Kendi kariyerleri ve piyasa için bilgi üreten, gerçeği arama kaygısı olmaksızın “puan amaçlı yayın” üreten, sınıflarda hazır bilgiyi sınavda geri almak üzere öğrencilerine boca eden akademisyenler kaybettikleri saygınlıklarını “fildişi kuleler”e daha çok sığınarak korumak durumunda

kalmaktadır. Bu kadar sınırlanmış, baskı altına alınmış bir ilişkiler sistemi içinde bilimsel faaliyetin sonucu skolastiğin geri dönüşüdür.

Üniversitelerin özerklik taleplerinin anlamlı olabilmesi ve sonuç alınabilmesi için önce kendilerinin demokratikleşmesi, bilimi, doğa ve toplum yararını önceliklendiren bir irade ortaya koyabilmeleri gerekir. Ama bunun için öncelikle içinde bulunduğumuz sorunlarla yüzleşmemiz zorunludur. Sorunlarımızla yüzleşmek ve bütün boyutlarıyla kavrayabilmek için, meslektaşları tarafından istenmeyen kişi ilan edilmeyi de göze alarak Bourdieu'nun bıraktığı yerden devam edip üniversitenin kendisini ve akademisyenleri araştırma nesnesi olarak ele almakla işe başlamak kaçınılmaz görünüyor. Aksi takdirde bilimi üniversitelerden kurtarmak gerekecek!

Kaynaklar

- Adem, M. 2008, Çağdaş Üniversite mi Medrese mi, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Akça, İ., Benli F. & Sabit, A. 2001, "Geç Kapitalizm, Yeni Sağ ve 'Yeni' Üniversite", Birikim, Sayı: 142-143, ss. 57-69.
- Ali, S., 1945, "Sırça Köşk", içinde Sabahattin Ali, 1992, Sırça Köşk, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Arap, S. K. 2010, "Türkiye Yeni Üniversitelerine Kavuşurken: Türkiye'de Yeni Üniversiteler ve Kuruluş Yeri Gerekçeleri", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 65, Say: 1, ss. 1-29.
- Arendt, H. 1997, Şiddet Üzerine, çev. Bülent Peker, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Arendt, H. 2013, İnsanlık Durumu, çev. Bahadır Sina Şener, İletişim, Yayınları, İstanbul.
- Ateş, T. 1993, "Rektör Seçmenin Dayanılmaz Sıkıntısı...", T. Ateş, 1999, Üniversiteler: Bitmeyen Şarkı, Ümit Yayıncılık, Ankara.
- Beki, A. 2012, "El Açık Rektörün Farkı", http://www.radikal.com.tr/yazarlar/akif_beki/el_oken_rektorun_farki-1088457,e.t.19.5.2012.
- "Bu Gurur Hepimizin",2013, <http://www.busabahmalatya.com/ozelhaber/bu-gurur-hepimizin-h2422.html>, e.t. 28.4.2013
- Cornford, F.M. 2003, Microcosmographia Academica Bir Üniversite Politikasına Kılavuz, (Seha L. Meray'ın Üniversite Sorunları ile birlikte), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Çetik, M. 1998, Üniversite Cadı Kazanı 1948 DTCF Tasfiyesi ve Pertev Naili Boratav'ın Müdafası, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- "ÇOMÜ Rektörü Laçiner: "Çevre üniversitesi olmaktan kurtulup, elit üniversiteler arasına girmek istiyoruz", 2013, <http://www.canakkale.net.tr/comu-rektoru-laciner-cevre-universitesi-olmaktan-kurtulup-elit-universiteler-arasina-girmek-istiyoruz-roportaj.html>, e.t. 11.12.2013.
- Ergur, A. 2003, "Üniversitenin Pazarla Bütünleşmesi Sürecinde Akademik Dünyanın Dönüşümü", Toplum ve Bilim, Sayı: 97, ss. 183-216.
- Gramsci, A. 2007, Hapishane Defterleri, çev. Adnan Cemgil, Belge Yayınları, İstanbul.
- Günel S., Günel İ. 2011, "Üniversitelerde Örgütlenme Deneyimi", içinde Metalaşma ve İktidarın Baskısındaki Üniversite, der. Ercan. F. & Korkusuz, S.K., ss. 555-564, Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayını, İstanbul.
- Hatiboğlu, T. 2000, Türkiye Üniversite Tarihi, Selvi Yayınevi, Ankara.
- "İnönü Üniversitesi'ne 1000. Karaciğer Nakli Ödül Töreni Coşkusu", 2013, <http://totm.inonu.edu.tr/index.php?s=hde&hid=257>, e.t. 28.5.2013,
- "İstanbul Üniversitesi Rektörlük Seçiminde Birinci Gelen Türkel: İradeye Saygı Gösterin, 1'nci Geleni Rektör Yapın", Birgün, 14.3.2015.
- Kaynar, M. & Parlak, İ. 2005, Her İl'e Bir Üniversite Türkiye'de Yüksek Öğretim Sisteminin Çöküşü, Paragraf Yayınevi, Ankara.

- Kosinsky, J. 2003, *Boyalı Kuş*, çev. Aydın Emeç, E Yayınları, İstanbul.
- "KSÜ Geleceğin Dünya Üniversitesi Olacak", 2010, <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=84441&start=85>, e.t. 11.6.2010,
- "Mersin Üniversitesi Rektörü Oral: Taşra Üniversitesi Olmaktan Çıktık", 1999, <http://www.porttakal.com/ahaber-mersin-universitesi-rektoru-oral-tasra-universitesi-olmaktan-ciktik-87554.html>, e.t. 12.2.1999.
- Mihçı, H. 1999, "Öğretim Elemanları Örgütlü Mücadeleye Neden 'Mesafeli' Bakar?", içinde *Eğitim: Ne İçin? Üniversite: Nasıl? YÖK: Nereye?*, Alpaya, F., Demirer, T., Ercan, F., Mihçı, H., Önder, İ., Özbudun, S. & Özüğurlu M., Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Nesin A. 2012, *Onursal Doktor Olamamanın Büyük Onuru*, Nesin Yayınevi, İstanbul.
- Önder, İ. 2015, "Üniversite Rektörünü Seçti", <http://haber.sol.org.tr/yazarlar/izzettin-onder/universite-rektorunu-secti-110434>, e.t. 16.3.2015.
- Özen, H. 2002, *Entelektüelin Dramı*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Portelli, H. 1982, *Gramsci ve Tarihsel Blok*, çev. K. Somer, Savaş Yayınları, Ankara.
- Radikal, 2013, "Suriye Üniversitesi Erdoğan'ın 'Fahri Doktora'sını Geri Aldı", 2013, http://www.radikal.com.tr/dunya/suriye_universitesi_erdoganin_fahri_doktora_unvani_geri_aldi-1142064, e.t. 16.7.2013.
- Şenel, A. 2014, "Saygı ve Tapınma", *Bilim ve Gelecek*, Sayı: 122, s. 18-37.
- "Taşra Üniversitesi Olmaktan Kurtulacağız", 2009, <http://www.iskenderun.org/haberdetails.isk?ID=11773&syf=1#.VRhH9PxDCro>, e.t. 24.4.2009,
- Timur, T. 2000, *Toplumsal Değişme ve Üniversiteler*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Yetiş, M. 2012, "Hegemonya", içinde *Siyaset Bilimi Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinerarası İlişkiler*, der. Atılğan, G. & Aytekin, A., s. 87-98, Yordam Yayınları, İstanbul.